

«Nå truer bilen med å legge byen øde igjen.»

ULRIK ERIKSEN → SIDE 6

«Er det mulig å ikke se at dette er en trojansk hest?»

MARIANNE HEIER OM NASJONALMUSEET → SIDE 25

KR 59,-
5.-11. JULI
2019
ÅRGANG 200
NR.26

MORGENBLADET

EN UAVHENGIG UKEAVIS OM POLITIKK, KULTUR OG FORSKNING

MORGENBLADET.NO

PAPIRFLYREISER

Ny sommerserie:
Morgenbladet tar deg med ut i verden via bøkene.

ROKTIPS → SIDE 37

PRIORITÄRE
PÅ AVION

Dyret i oss

ESSAY *Hvor siviliserte er vi egentlig, spør Sissel Gran.*

Når et par bestemmer seg for å gi forholdet en ny sjanse etter utroskap, er det ofte dette vi ser: Gjenerobningsadferd som tar form av en slags *eksorsisme*: Utroskapspartneren skal drives ut av parforholdet, hver krik og krok i den utro skal gjeninntas av den bedratte. Og tro ikke at dette bare gjelder for menn, at det bare er menn som i kraft av sitt lem kan trenge inn og bedrive eksorsisme overalt der inntrengeren så forsmedelig har tatt seg til rette. Nei, kvinner bedriver også eksorsisme gjennom å kreve å bli erobret og attrådd, gjennom å kreve detaljer om inntrengers foraktelige person, gjennom å være skamløst lystne og pågående. Slik kan det oppstå en herlig bekræftende gjensidighet, en erotisk rundløype der de to trigger og belønner hverandre og der begge endelig føler seg begjært. Men hvorfor våkner begjæret i den bedratte (som kanskje har vært en seksuell dovenpels i lange tider) bare fordi partneren har hatt sex med en annen? Det mest nærliggende svaret er at frykten for å *miste* kan fungere som en øyeåpner. Når tilknytning trues, da våkner kampviljen i mange. Men dette er ikke en god nok forklaring.

Les mer på side 20-22

SJEFEN FOR DEN NYE BYEN

Ellen de Vibe har vært en presset og kontroversiell byplansjef i Oslo. Men gjennom 20 år har hun stort sett fått viljen sin.

PORTRETT SIDE 8-14

FOTO HANNE MARIE LENTH-SOLBØ

DANSENS HUS

ZVC./INA C.
JOHANNESSEN

31. august

Program høst 2019

Fullstendig program og billetter:
dansenshus.com

HARALD & LOUIS

7.-10. november

JAMES
BATCHELOR

21.-22. september

740707174600016

AKTUELT PORTRETT

Med Ellen de Vibe som byplansjef, har Oslo endelig vendt seg mot fjorden. Mens politikere, utbyggere og beboere har fremmet sine ofte motstridende interesser, har hun stort sett fått viljen sin. På veien ut får hun hard kritikk for lederstilen.

Krysspress i sjøkanten

NIKOLAI MELAMED KLEIVAN OG
HANNE MARIE LENTH SOLBØ (FOTO)

Revisjon: Ellen de Vibe tar ofte bilder av siktlinjer og byrom med mobilen. Her på toppen av boligfeltet Munch Brygge i Bjørvika, med kameralinsen rettet mot det nye Munchmuseet.

Slik gikk det til da hovedstaden skiltes fra havet: Da slottet ble bygget, het kongen Karl Johan og var fastboende i Sverige. Før å inspisere sitt folk kom han ridende fra øst. Norges paradegate måtte være slik at Kongen kunne ri rett inn i den på vei til slottet, tenkte slottsarkitekten Hans Ditlev Frantz Linstow, og la Karl Johans gate i en rett linje mot svenskegrensen. Dermed ble byen liggende henslengt i en keitete positur, med ryggraden parallelt med havnen (som dessverre befant seg der havet var, i sør), og fjeset vendt vekk. Hadde vi ikke hatt det mer behagelig med danskene?

Senere kom det både jernbane, fraktskip og motorvei som levnet liten tvil om hvilke kroppsdeler byen blottet for sjøen. Verst var det ved sentralbanestasjonen, hvor de ankomne fikk se alt annet enn den glitrende fjorden da de gikk av toget. «Fins der nogen annen by av betydning, som gir den tilreisende et så nedstemmende første inntrykk», spurte daværende reguleringsjef i Oslo Harald Hals i 1933, i boken *Byen lever. Drømmen om en storstad*: «Hovedstaden mottar sin gjest i bakgården og fører ham op kjøkken-trappen.» Året etter skrev journalistnestor Carl Just i Morgenbladet om Oslos «besynderlige separasjonsforhold» til sin egen havn: «Det har bare bestått en rent forretningsmessig kontakt, som mellom separerte ektefeller.»

Der skal byen ligge: Tidligere byplansjef Harald Hals' fortelling om hovedstaden begynner med Christian IVs beslutning om å flytte byen over Bjørvika og bak Akershus festning etter bybrannen i 1624. Her ved Adolph Tidemands *Christian IV grunnlegger Christiania* (1876).

ELLEN MARIT SCHJELDERUP DE VIBE (67)

➔ Arkitekt, byplanlegger og direktør i Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune i 20 år, før hun gikk av med pensjon 1. juni i år.

➔ Gift med den pensjonerte legen Michael de Vibe, som også har en doktorgrad i mindfulness. Selv har hun i mange år drevet med den meditative kinesiske kampsporten tai chi.

➔ Sammen har de to barn og to barnebarn.

Havet trer frem. Nesten nitti år senere, i mai i år: Ellen de Vibe, direktør i Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune, står på en balkong i det splittet nye boligfeltet Munch Brygge i Bjørvika. Balkongen krager ut av bygningen i det søndre hjørnet, hvor sikten er uhindret av vegger eller søyler. Solen skinner på hvite seil i Oslofjorden. Riktignok står den triste muskelbunten som er det nye Munchmuseet og henger med hodet rett til venstre, men det balanseres av at man til høyre ser rakt inn i noen store speilsaler på baksiden av Operaens øverste plan, hvor en gruppe ballettdansere flyr frem og tilbake og øver: Arabesquer, piruetter, tutu og det hele. Det føles som å få se en hemmelighet.

– Hadde ikke gjort noe å bo her, sier de Vibe og skuer utover som om hun er stolt av å ha planlagt en fjord akkurat der.

Det er en av hennes siste arbeidsdager før hun går av med pensjon etter 20 år som øverste ansvarlige byråkrat for byplanleggingen i hovedstaden. Den såkalte Fjordbyen, der 9000 boliger, fem sentrale kulturbygg, to offentlige sjøbad og en promenade har erstattet havneindustrien, er nok det hun vil bli husket best for. Utvikling av dette området ble vedtatt i bystyret i 2000, året etter at hun tiltrådte, og selv om det fortsatt gjenstår litt før alt er helt ferdig, kan hun møte pensjonisttilværelsen med visshet om at hun har spilt en sentral rolle i å gjenforene byens befolkning med sjøen. Fjordbyen ser i dag stort sett ut som de Vibe og hennes etat har villet.

– Her kan man godt bli gammel og sitte og se på ballettdanserne, sier hun.

Hun har nettopp vært i første etasje av den nye

bygningen og holdt et av sine halvårlege møter med de største boligbyggerne i Oslo. I vår tid er det i all hovedsak disse, de private eiendomsutviklerne, som bygger tak over hodene til den stadig voksende befolkningen i byen: Obos, Selvaag, Stor-Oslo eiendom og en lang rekke andre aktører av forskjellig størrelse. Kommunen gir byggetillatelse, stiller kvalitetskrav og lager fremtidsplaner, som etter beste evne (eller vilje) samsvare med de rådende politikernes ønsker.

– Vi er i en fase nå hvor kommunen kan si at vi ønsker dette og dette, men hvordan vi får det til, må skje i en dialog, forteller de Vibe senere.

– Men så er det viktig at kommunen har noen klare rammer. At du er tydelig. Du kan ikke bare kompromisere deg til kvalitet, det går ikke. Da blir man uten ryggrad og resultatet blir dårlig. Det gjelder både for private og offentlige utbyggere.

Vin og vekst. I de Vibes periode som byplansjef i Oslo har folkemengden vokst med nesten 180 000 mennesker, og det er bygget cirka 60 000 nye boliger.

Flere skal komme. Plan- og bygningsetaten har tatt initiativ til disse halvårlege møtene for at de som bygger og de som planlegger og godkjenner skal kunne snakke friere sammen enn bare gjennom søknadsprosesser. Pressen har normalt ikke tilgang. Vertskap denne gangen er Stor-Oslo eiendom, som står bak teglsteinsbyggene som utgjør Munch Brygge, og som inneholder 152 leiligheter til en samlet pris på 1,3 milliarder kroner. Etter et raskt regnestykke kan man om ikke annet konkludere med at når Munch flytter hit fra Tøyen neste sommer, får han rikere naboer i Bjørvika. Møtet foregår i restauranten [vin]. På et lerret trukket ned foran et kart over vindistriktet Bordeaux, viser de Vibe statistikk over innsendte søknader og igangsatte byggeprosjekter de siste årene. Det er siste gangen hun deltar på bolig møtet som hun selv satte i gang, og selv om det til slutt vanker blomster, gaver og takketaler fra utbyggerne, gjør hun det allerede i åpningsinnlegget klart at dette ikke er tenkt som noen kosetime. Flommen av søknader er nemlig i ferd med å tørke inn.

– I år så har vi mottatt ni planer, sier de Vibe og ser på utbyggerne med påtatt tålmodighet.

– Det er utrolig lavt. Og mitt store spørsmål til dere er: Hvorfor er det så lavt? Og kommer det til å fortsette å være så lavt?

De neste par timene går diskusjonen varm om hvem som må gjøre hva annerledes for å sørge for at kommunen får flere boligprosjekter å godkjenne. En mann fra Obos med stor belte-spenn mener det er for lave boligpriser i forhold til eiendomsprisene. Han ønsker seg større betalingsvillighet på Furuset og Søndre Nordstrand, og sier at Obos er blitt redd for å få krav om å beholde gamle industribygg, «ja, ikke tredd nedover huet, da», mens han mimer at han trer noe nedover i luften foran seg. En politisk representant fra Miljøpartiet De Grønne (MDG) mener økt politisering av «alt som har med byplanlegging å gjøre» har gjort det lettere for bydelspolitikere å stanse prosjekter fordi MDG og byrådet får skylden uansett. Til slutt takker Ellen de Vibe for samarbeidet gjennom årene og siterer Michel Foucault på at «diskursen er ofte like viktig som selve byggingen».

Dialog. Hvor mye kan egentlig en kommunal byplansjef bestemme i dagens by, hvor det er eiendomsutviklerne som sitter med pengene, og hvor politikerne er mer uenige med hverandre enn på lenge? Det må ha vært enklere å lage by i gamle dager, da kommunen i større grad selv kjøpte tomter og bestemte hva som skulle stå på dem.

– Jeg tenker at i den politiske æraen hvor vi har operert, etter 80-tallets liberalisering av boligmarkedet, så er det en annen type agenda-setting som har vært nødvendig. Det har vært å vise fremtidsmulighetene og visjonene tidlig. Det har vært å spille ball med utbyggerne. Og så gjerne være ganske strenge, sånn som med Barcode, hvor vi sendte alle byggesakene tilbake fordi de ikke var gode nok og trengte bearbeiding. Men du kan ikke gjøre det bare ved å →

AKTUELT PORTRETT

bestemme, du må ha dialog med utbyggerne. Noen ganger har de sikkert ikke syntes det har vært noe særlig, hva skal man si, inspirerende. Mens andre ganger tror jeg de har syntes det har vært okay, sier de Vibe.

Hun uttaler sine engelske lånord med utpreget britisk dialekt – *okay, Barcode* – et etterlevning fra arkitektstudiene i Wales. For å finne ut hvordan hun havnet der, og her, må vi gå helt tilbake til starten.

Lynet. Ellen Marit Schjelderup ble født i Valdres 29. januar 1952. Egentlig skulle hun ha vært født i Oslo to måneder senere, men moren var på besøk hos familie i den historiske bygda Robøle da Ellen ville komme i gang. Moren var lege, og sammen med en kollega tok hun imot barnet og la det i en skoeseke. Faren jobbet i militæret, de møttes aldri. Det angrer hun på. Sine fire første år tilbragte hun litt til og fra, med moren i Oslo, hos slektninger og på barnehjem. Moren led av schizofreni.

– Jeg var med å tvangsinnlegge henne i ung alder. Hun var utrolig musikalsk, hun satt oppe om matten og spilte klaver så naboene dunket i himlingen. Men hun var klok nok til å skjønne at hun ikke evnet å ta vare på meg.

På nytt besøk i Robøle da Ellen var fire, spurte moren om hun kunne tenke seg å bo hos et eldre ektepar som bodde litt ovenfor. Hun sa ja, tok ryggsekken og gikk, og ble i ti år. Og her kommer vi til det avgjørende øyeblikket: Da Ellen var tolv år gammel, slo lynet ned i fosterhjemmet. Hun fikk varslert naboeene, men det gamle trehuset brant til grunnen. Barnebarnet til en av naboeene var arkitekt, og fikk jobben med å tegne det nye huset.

– Det var da jeg skjønnte at dette med arkitektur, det var litt kult.

Planene endrer seg. Et lynnedslag altså, og femti år senere fikk vi havet tilbake. Det sies at livet er det som skjer mens man planlegger noe annet. Det samme gjelder innimellom i byplanleggingen.

– En av de mest berømte planene i Norge er en motorveiplan for Nordnes i Bergen. Det viktige med den planen var at man fikk se at dette ønsket man i hvert fall ikke. Motorvei opp Slottsparken er en annen. Dette er en type plan som faktisk er nyttig selv om den ikke blir gjennomført akkurat sånn som den er vist, sier de Vibe.

– Barcode har jo blitt annerledes enn det vi planla opprinnelig. Men det som ikke har endret seg, er byromsstrukturen. Og det tenker jeg er kjempeviktig. Enkeltbygninger vil historisk sett bli skiftet ut. Men de permanente strukturene, enten det er lovverk eller murtvang; strukturen av gater, torg, møteplasskvensner og byrom; hva skal være grønn struktur, hvor skal vi åpne elvene – de holder seg over tid. Og det er det viktig at vi tar vare på.

For å snu byens ansikt mot fjorden, for eksempel, har ett av de strukturelle grepene vært å lage allmenninger – en type bred gågate som opprinnelig ble bygget for å hindre brannspredning – fra byen og ut mot vannet.

– For eksempel Operaallmenningen, som går fra hjørnet av Jernbanetorget og ut til Operaen, eller Stasjonsallmenningen som går over togsporene og så blir bredere og bredere, som Nevskij Prospekt i St. Petersburg. De grepene er kjempeviktige for å knytte Karl Johans gate, og de andre viktige gatene og byrommene i bakkant, til fjorden. Det har vært et hovedgrep for oss det der.

De tre store. Den nevnte planen om motorvei gjennom Slottsparken ble lagt frem av det som da het Oslo Byplankontor i 1965, under daværende byplansjef Erik Rolfsen. «Transportanalysen for Oslo-området» foreslo stortiltet sanering av sentrum for å rydde plass til høyhastighetsvei tvers gjennom Frognerparken og i tunnel under slottet. Den overlevde ikke politisk behandling.

Rolfsen er den lengstsittende byplansjefen i Oslos historie (1947–1976), og er sammen med

tidligere nevnte Harald Hals (1926–1947) den mest innflytelsesrike, om vi ser på de langsiktige resultatene av deres planer og visjoner. Ringveiene, drabantbyene, transportsepareringen, T-banen, parkområdene, havnen og soneinndelingen er blant de mange synlige sporene deres tenkning har etterlatt seg. Flere av disse tingene har Ellen de Vibes etat tenkt annerledes om, med så merkbare resultater at man allerede nå kan begynne å rydde plass til tre navn i setningen om hovedstadens viktigste planleggere (etter Christian IV selv).

– Man hadde vel den gangen et bilde av at teknologien kunne løse alle ting. At man kunne la byen spre seg. I dag er det sånn at byregionen krymper. Du kan lettere bo i Moss og jobbe i Oslo, eller Tønsberg eller Hamar eller hvor det er. Men da baserer du deg på at du bygger distriktsbyer der hvor byene er allerede.

Sove og leve og jobbe, kjøre og sykle og gå: Der man tidligere sorterte ulike ting på ulike steder, er målet nå at flere ting skal eksistere sammen på de samme stedene.

– Groruddalen var et skoleeksempel på soneinndeling av ulike bruksformål med næring i dalbunnen og boliger på sidene. Det jobber vi ikke etter lenger, nå planlegger vi for flerfunksjonelle byområder, forteller de Vibe.

– Egentlig er det sånn at hver gang noen kommer med kontorbygg, så har vi spurt «hvor er boligene?» Og hvis noen kommer med boliger, så sier vi «hvor er arbeidsplassene?»

En avgjørende omstendighet har vært at produktionsvirksomhetene i byen har flyttet eller lagt ned. Slik har den fått sine 60 000 nye hjem uten å ese utover i skogene. Politikken har vært å utvikle innenfra og ut. Nydalen nord i byen, for eksempel, har på 20 år gått fra industribydel til et av de tettest bebodde områdene i Oslo, hvor folk i tillegg til å jobbe nå bor, bader og går på handelshøyskole.

– Så kan du si at man gjerne skulle ha sett at det også hadde skjedd på Furuset eller i Groruddalen generelt, men da er det ofte sånn at med mindre kommunen går veldig aktivt inn selv, så vil utbyggerne velge de mer attraktive områdene.

Tilbake til utbyggerne, altså. Mennene med store beltespinner. Er det de som bestemmer?

– Planleggingen er viktig, og så er det viktig med alle de andre innspillene også. Det er jo en slags syklus prosjektene går igjennom. Det er ikke sånn at vi starter øverst og der er bare kommuneplanen, og så ti år senere så er innholdet i planen gjennomført. Planer og prosjekter påvirker hverandre hele tiden. Men jeg mener at den kommunikasjonen med utbyggerne vi har hatt i årenes løp, også har påvirket motsatt vei ganske mye. Ofte når jeg hører utbyggerne snakke om bærekraft og klima og byrom og sånn, så vet jeg jo at en del av de begrepene er kommet like mye fra Oslo kommune som det er kommet fra dem, og det tenker jeg er bra.

Byvandring. Å spasere i Oslo sentrum med Ellen de Vibe er å bli bevisst på at hver flik av byen er gjenstand for årevis med planer, diskusjoner, kompromisser og visjoner. Bak hvert gatehjørne skjuler det seg tilsynelatende anekdoter om en utmattende tautrekning eller en drøm for fremtiden – med nøye redegjørelse for intensjonen bak. Det meste kan bli til noe annet og bedre, fra det bagatellmessige til det visjonære; fra «her burde det vært et gangfelt» til lokk over jernbanesporene og *highline*-park på Ringveien. Hun stopper stadig og tar bilder med mobilen, av siktlinjer og aktiviteter i byrom. Kommer man i skade for å peke på en tomt og nevne en ambisiøs skisse man har sett, kan de Vibe finne på å smile overbærende:

– De er et stykke unna å få en godkjent reguleringsplan enda, da.

På den andre siden av gaten går en beruset mann i bar overkropp og skriker banneord på engelsk. Han veiver med armene og vil ha sigaretter, men det ser ikke ut til å berøre de Vibe, som snakker ufortødent videre om balansen mellom å stille tydelige krav tidlig og å være smidig i å finne løsninger senere i prosessen. Nesten-kon-

Du kan ikke bare kompromisse deg til kvalitet, det går ikke. Da blir man uten ryggrad og resultatet blir dårlig.

ELLEN DE VIBE

frontasjonen mellom etatsdirektøren og den dagtidsfulle briter er et viktig prinsipp i moderne byplanlegging: Møtet med den Fremmede.

Første gang jeg møtte de Vibe, spurte jeg henne om hun hadde noen teoretiske forbilder. Neste gang kom hun med boken *Byens språk* av John Pløger. Den ble utgitt i 2001, helt i starten av de Vibes periode, og hennes egen utgave var flere steder markert med grønn tust: «Den viktigste oppgaven for byplanlegging bør ... være å planlegge for den Fremmede.» Pløger mener man må sørge for at byrommene fylles av mange forskjellige typer mennesker for å stimulere til «sivilitet og dannelse», og skape borgere som respekterer forskjellighet og mangfold fremfor ensartethet og homogenitet.

– Det er viktig at de viktigste offentlige byrommene faktisk reguleres som offentlige rom, og at disse kan brukes av ulike grupper og personer til ulike aktiviteter over tid, sier de Vibe.

– Uten overvåkning og bortvisning av personer.

– *Hvordan synes du det fungerer i Fjordbyen?*

– Havnepromenaden opplever jeg som ganske mangfoldig, at den brukes på ulike måter, enten det er utdrikningslag på Sorenga eller familier med barn som mater ender på Sukkerbitten. Og den eneste måten å få steder til å bli mangfoldige på, er nettopp at det skal være raust med arealer, sånn at det kan skje forskjellige ting.

– *At man ikke må ha for mye privat eiendomsutvikling?* →

I planen «Transportanalysen for Oslo-området» fra 1965 foreslo Oslo byplankontor ved byplansjef Erik Rolfsen å legge motorvei tvers gjennom Slottsparken. Slik ble det presentert i rapporten.

Den røde linjen er havnepromenaden. De stiplede grønne er allmenningene som er laget for å trekke byen ut mot vannet. – De grepene er kjempeviktige for å knytte Karl Johans gate, og de andre viktige gatene og byrommene i bakkant, til fjorden. Det har vært et hovedgrep for oss det der, sier Ellen de Vibe.

KART: MORGENBLADET. KILDER: GOOGLE MAPS OG PBE

I tillegg til Sørenga bad, parken på Tjuvholmen og Havnepromenaden, nevner Ellen de Vibe Bjerkedalens park i Groruddalen som et av de mest vellykkede nye byrommene. – Det er steder hvor det er ulike folk, det er det som er spennende.

ARKIVFOTO: HERMAN DREYER

VEIEN TIL FJORDBYEN

- Endringer ved Oslo havn startet da skipsverftene i byen begynte å legge ned på 1970-tallet, som følge av turbulente omstillinger for å besvare etterspørselen fra den voksende oljenæringen.
- I 1982 ble idékonkurransen «Byen og fjorden – Oslo mot 2000» utlyst. Samme år la verftet Akers mek. ned, og ble etter hvert erstattet med restaurantene, butikkene, kontorene, leilighetene og havnepromenaden Aker Brygge.
- I 1999 vedtok Stortinget å legge den nye operaen i Bjørvika. Lederen av Oslo Ap, stortingsrepresentant Britt Hildeng, greide å overbevise eget parti om å gå inn for Bjørvika fremfor Vestbanetomten, noe som avgjorde flertallet i spørsmålet om lokalisering.
- I 2000 vedtok bystyret å utvikle Fjordbyen, og i 2003 vedtok de reguleringsplanen for Bjørvika. Den ligner på virkeligheten slik den ser ut i dag, men med færre leiligheter.

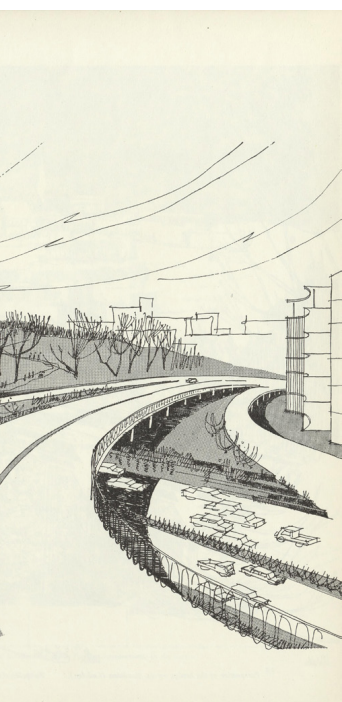

FOTO: OSLO KOMMUNENS NASJONALBIBLIOTEKET

En varm sommerdag på Sørenga bad, med Barcode i bakgrunnen. Ikke for alle, men for hvem som helst.

FOTO: NTB / SCANPIX

AKTUELT PORTRETT

AKTUELT PORTRETT

– Ja, eller at uteserveringene ikke tar over all plassen, at det er lov å sette seg, at det må være offentlige benker og nedtrappinger på brygge-dekkene, så folk kan sette seg ned og spise det de har lyst til uten å betale.

Folket bryr seg. I tillegg til økt dominans fra private utviklere og mer kontroversielle politiske visjoner, har de Vibes tyve år som byplan-sjef sammenfalt med økende temperatur og volum på den offentlige samtalen om byplanleggingen. Fjordbyen, Barcode, flyttingen av kulturinstitusjoner til nye signalbygg og bilfritt byliv er blant prosessene som byens beboere har engasjert seg i med store følelser. Helt fra starten av har direktøren vært opptatt av å tilrettelegge for såkalt medvirkning, at borgerne blir aktivt informert og kan komme med innspill til prosjekter underveis. Men det er ikke lett. Senest ble det høyltytt debatt om fasaden på det nye Munch-museet, som da den reiste seg ikke lenger lignet på tegningen som hadde vært i avisene.

– *Man kan få inntrykk av at noen spørsmål dukker så sent opp i offentligheten at det er for sent å gjøre noe med det uansett?*

– Så tenker jeg vel noen ganger også at journalistene kan være litt mer kritiske til hva de skriver. Noen ganger kaster de seg over noe uten egentlig å helt skjønne arkitekturen. Men når det allikevel blir så opphetet som det blir, så viser det jo at vi kunne ha informert bedre, tidligere, sier de Vibe.

– Men det er ikke så lett, fordi noen ganger så lager vi områdeplanene uten at loven krever at vi skal kunngjøre det. Men så har vi gjort det likevel, for at det sivile samfunnet skal bli klar over det. Og da får vi kritikk om at, «jammen, dere har jo kommet altfor langt». Neimen vi har ikke startet, det er nå vi starter. «Jammen, dere har jo ikke noe å vise oss.» Nei, det er fordi vi ikke har startet. Ikke sant?

Trær. I den grad folket skal få bestemme hvordan byen skal bli, er nok det mest effektivt gjennom valg av politisk representasjon. Da Ellen de Vibe tidligere i år kunngjorde at hun skulle gå av med pensjon, uttalte byråden for byutvikling Hanna Marcussen (MDG) at hun hadde vært «en tydelig rådgiver for oslopolitikere».

– *Det er vel å redusere innflytelsen ned til et minimum, at man bare forvalter det sittende byrådes ønsker. Du og etaten har hatt mye mer makt enn det?*

– Jeg tenker at vi har påvirket mye. Vi er alltid i et spill med våre politiske oppdragsgivere, være seg byråder eller byrådssekretærer. Eh ... Hvis vi er gode rådgivere for dem, så er vi også med på å gi innspill til hva dagsorden bør være fremover. Hvis vi er gode rådgivere, så fanger vi også opp hva politikere vil. For eksempel er Hanna Marcussen opptatt av trær. Så da lager vi for eksempel en veileder om trær.

Trærne har fått større plass både i byen og i dokumentene under Ellen de Vibes ledelse. For eksempel er trær som er tykkere enn 90 centimeter én meter over bakken nå definert som «stort tre», og viet særlig omsorg. I småhusplanen, reguleringen av områder med såkalt småhus-kvalitet (ikke høye blokker), er det nå ikke lov til å hugge et stort tre uten spesiell dispensasjon. Dette har blant annet forarget et lite nabolag på Slemdal, vest i Oslo, som ville ha mer sol i hagene sine. Det er likevel de større linjene de Vibe har vært mest opptatt av.

– Det jeg opplever er at vi er blitt en mye sterkere byplanetat i disse tyve årene. Og det har også blitt forsterket gjennom det siste byrådet, bare så det er sagt.

– *Hvordan da?*

– Nei, at de vil ha større grad av kommunal planlegging. Veldig mye i Norge bygges jo ut av private aktører, og det trenger vi. Men for ti-femten år siden var det kanskje sånn at vi behandlet den planen og den planen og den planen, litt sånn geografisk oppdelt frimerkeplanmessig. Men helt siden jeg kom har vi hatt fokus på at vi må lage noen områdegrep, vi må se større på det enn bare enkelttomter, og det har vi, i alle fall i de siste femten årene, jobbet målrettet mot.

Den eneste måten å få steder til å bli mangfoldige på, er nettopp at det skal være raust med arealer, sånn at det kan skje forskjellige ting.

ELLEN DE VIBE

Byråkratiet taler: Ellen de Vibe i bystyresalen, foran sin hær av avdelingsdirektører og saksbehandlere.

– *Så det er ikke sånn at selv om den formelle makten er hos politikere, så er den reelle makten i større grad hos de private utbyggerne?*

– Jeg vil nok si at det var sånn for ti år siden. Da var det nok sånn at også politikere var enda mer lydøre ovenfor utbyggerne enn de er i dag.

Arbeidsmiljøet. I fjor høst kunne NRK rapportere at hovedverneombudet i Plan- og bygnings-etaten hadde varslet Arbeidstilsynet om etatens arbeidsmiljø. Varslet hadde tittelen «Trakassering og fryktbasert ledelse» og beskrev blant annet umyndiggjøring av mellomledere som ikke passet inn, detaljstyring fra toppen og utskjelling i plenum.

– Det kom veldig overraskende på meg. At jeg er en direkte person er jo ikke ukjent og det vet jeg selv. På avslutningen min snakket en av de tillitsvalgte og sa at, og det har flere sagt til meg, at jeg er en etterrettelig person som du vet hvor du har. Og så er det sikkert sånn at jeg noen ganger kunne lyttet mer, ikke sant. Det er aldri sånn at vi som ledere gjør alt riktig. Men en del av uttrykkene som ble brukt var i hvert fall ikke genkjennelige for meg.

De Vibe kunngjorde sin pensjonsavgang i januar i år, like etter at byråden for byutvikling bestilte en granskning av arbeidsmiljøet fra konsulentfirmaet Deloitte. Hun sier selv at avgjørelsen om å slutte ikke hadde med braket rundt arbeidsmiljøet å gjøre. 1. juni gikk hun ut i pensjon, og i forrige uke kom rapporten fra Deloitte. Der konkluderes det med at arbeidsmiljøloven ikke er brutt, men at det «i enkelte avdelinger og deler av organisasjonen ikke er et fullt forsvarelig arbeidsmiljø». Dette gjelder spesielt avdelingene som har høyt arbeidspress og strenge, politisk bestemte tidsfrister å forholde seg til. Detaljstyring nevnes som noe mange opplever som en belastning.

I delen av rapporten som omhandler de Vibes egen hverdag, forklarer hun at plutselig interesse fra medier og politikere gjør det nødvendig at hun til enhver tid er godt orientert om detaljene i deler av det etaten driver med: «Etatsdirektør oppfatter at saker på byutviklingsområdet blir brennbare tidligere og tidligere i prosessen.»

– Det er alltid en balanse mellom hierarki og en ansatts selvbestemmelse. Men ingen, hverken etatsdirektør eller noen andre i Plan- og bygnings-etaten, opptrer i et helt fritt rom, sier de Vibe.

– Det er jo sånn at vi skal være underlagt poli-

tisk styring. Det er bystyret som bestemmer og det er byrådet som gir oss bestillinger, og det er innenfor de rammene og lovverket vi skal opptre.

I bystyret. Vi må ta maxitaxi til Rådhuset. Når Ellen de Vibe har stilt til månedlig møte i byutviklingskomiteen, har hun gjerne hatt med seg et titall avdelingsdirektører og saksbehandlere. På vei gjennom byen med full minibuss, blir etatsdirektøren informert om endringer i agendaen av en jurist med skriveplate. I motsetning til andre sektorer i kommunen, kan politikere i byutviklingskomiteen stille spørsmål direkte til etaten via byråden.

– Plan- og bygningssetaten har hatt en ganske unik posisjon ved at våre saksfremlegg alltid følger saken helt frem til bystyret. Så hvis man har et mindretallsbyråd sånn som byrådet nå har, og som det borgerlige byrådet hadde i lange perioder, så vil våre syn stå der, holdt jeg på å si, ubesudlet.

I bystyresalen sitter etatens mange representanter som en hær av byråkrater bak Ellen de Vibe. På raden foran henne sitter byråden Hanna Marcussen. Det gjør også Erlend Loe, som er varamedlem i komiteen for MDG og stiller i Eivind Trædals sted. Bakerst i salen ligger flere elsparkesykler og venter på nye oppgaver. Blant sakene som behandles er spørsmål om lokk over motorveien på Furuset, og fem store trær på Kjelsås som Frp vil la eieren hugge ned. Trærne blir stående. Når de borgerlige politikere stiller spørsmål, snur Marcussen seg stadig til de Vibe for å få råd.

– *Det store spørsmålet for meg er: Hvor stor innflytelse har du personlig hatt på utviklingen av Oslo som by de siste tyve årene?*

– Altså, du får aldri meg til å si at jeg har hatt all makta, for sånn er det ikke. Men jeg tenker jo at vi i Plan- og bygningssetaten har hatt ganske stor påvirkning.

– Vi kan ikke forutse at plutselig er det et industriområde som blir restrukturert og frigjort til byutvikling, den prognostiseringen der er ikke alltid like lett å gjøre. Men nå jobber vi med Stover- og Nedre Rommen, områder som kan ta tyve år til for de blir utviklet, men hvor vi da har lagt gate- og byromsstrukturen på forhånd og sagt hva slags type struktur vi tenker er riktig. Så jeg mener at både etaten og undertegnede har hatt stor påvirkning. Det mener jeg.

nmk@morgenbladet.no